

Η ΣΥΝΕΡΓΑΣΙΑ ΤΩΝ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΥΠΗΡΕΣΙΩΝ: ΜΙΑ ΣΥΓΚΡΙΤΙΚΗ ΜΕΛΕΤΗ ΣΕ ΚΟΙΝΩΝΙΚΕΣ ΥΠΗΡΕΣΙΕΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΑΣ ΚΑΙ ΤΗΣ ΓΕΡΜΑΝΙΑΣ

Petra Claudius¹

Περίληψη

Ο στόχος αυτού του άρθρου είναι να προσφέρει μια εικόνα όσον αφορά τη συνεργασία των κοινωνικών υπηρεσιών, οι οποίες παρέχουν προσωπικές κοινωνικές υπηρεσίες στην οικογένεια ως ομάδα στόχου σε επίπεδο Δήμου. Το άρθρο βασίζεται σε σύγκριση της κατάστασης που επικρατεί στην Ελλάδα και τη Γερμανία. Ερευνήθηκαν αντίστοιχα οι μορφές της συνεργασίας, η επιρροή του κοινωνικο-πολιτικού συστήματος από την άποψη του νομικού πλαισίου και η επιρροή του κοινωνικο-πολιτικού πλαισίου αναφορικά με τις στάσεις «εμπιστοσύνη» και «αλληλεγγύη». Οι δύο μέθοδοι που χρησιμοποιήθηκαν ήταν η αναλυτική μελέτη της βιβλιογραφίας και ένα ποσοτικό εργαλείο έρευνας το οποίο αφορούσε ένα ημι-δομημένο ερωτηματολόγιο, που στάλθηκε ταχυδρομικά στα στοιχεία του πληθυσμού της έρευνας. Όπως διαφάνηκε, τόσο στη Γερμανία όσο και στην Ελλάδα, οι μορφές της συνεργασίας των κοινωνικών υπηρεσιών δεν εξαρτώνται αποκλειστικά από τους τυπικούς κανονισμούς που εκπορεύονται από τις αντίστοιχες νομικές ρυθμίσεις. Πιο συγκεκριμένα, στην περίπτωση της Γερμανίας, το γεγονός ότι η συνεργασία μεταξύ των υπηρεσιών δείχνει μια ποικιλία μορφών και περιεχομένων δε σημαίνει ότι υπάρχουν πολλές συνδέσεις μεταξύ αυτών ούτε ότι η συνεργασία μεταξύ τους είναι συχνή. Από την άλλη πλευρά, στην Ελλάδα, η συνεργασία έχει ένα χαρακτήρα εθελοντικό, με την έννοια ότι η συνεργασία στηρίζεται σε άτυπες συμφωνίες μεταξύ των προμηθευτών των υπηρεσιών. Στη δεύτερη περίπτωση, η τάση για συνεργασία είναι ισχυρότερη και κατά συνέπεια οι σύνδεσμοι μεταξύ των υπηρεσιών και η συχνότητα συνεργασίας τους μεγαλύτερη, ανεξάρτητα από το αν τα κίνητρα των μερών ωθούνται από αισθήματα αλληλεγγύης ή από προσωπικά συμφέροντα.²

Εισαγωγή

Σήμερα, οι διαδικασίες ενσωμάτωσης και ανάπτυξης στο πλαίσιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης επηρεάζουν τα συστήματα κοινωνικής πρόνοιας κάθε κράτους-μέλους και για αυτό το λόγο, τα κράτη-μέλη καλούνται να εκτιμήσουν την κατάσταση, να αναβαθμίσουν την ποιότητα και να μεριμνήσουν για την επάρκεια και την αποτελεσματικότητα των δικών τους συστημάτων κοινωνικής πρόνοιας. Τα θέματα της έλλειψης συνεργασίας και συντονισμού μεταξύ των κοινωνικών

1. Υπεύθυνη κοινωνική λειτουργός, (ΜΑ), του Προγράμματος Εθελοντικής Εργασίας «Με ειδικούς στην αγορά εργασίας. Η στήριξη νέων κατά τη μετάβαση από το σχολείο στην αγορά εργασίας» του International Bund e. V. (www.internationaler-bund.de) με νέους, της κοινωνικής εργασίας και της εκπαιδευτικής εργασίας.

2. **Λέξεις κλειδιά:** Συνεργασία, κοινωνικές υπηρεσίες, κοινωνικοπολιτική νομοθεσία, εμπιστοσύνη, αλληλεγγύη.

υπηρεσιών αποτελούν ένα πεδίο στο οποίο κυριαρχεί προβληματισμός. Την ίδια στιγμή παρατηρείται, ότι ανάμεσα στα κράτη-μέλη υπάρχουν πολλές διαφορές στα μοντέλα, τις αντιλήψεις και τις μορφές παροχής κοινωνικών υπηρεσιών, οι οποίες οφείλονται σε ποικίλους κοινωνικο-πολιτικούς, ιστορικούς, θεσμικούς και πολιτιστικούς παράγοντες (Bahle, T. 2003). Σύμφωνα με την παραπάνω πρόταση, προκύπτει η υπόθεση, ότι οι διαφορές που εντοπίζονται στη μορφή της συνεργασίας των κοινωνικών υπηρεσιών της Γερμανίας και της Ελλάδας αντίστοιχα, οφείλονται στις διαφορετικές κοινωνικο-πολιτικές και κοινωνικο-πολιτιστικές επιρροές, καθώς αυτές απεικονίζονται στους πρωταγωνιστές, στη διαδικασία, στο σκοπό και στη βάση της συνεργασίας. Σε καθεμιά από τις δύο χώρες το κοινωνικοπολιτικό σύστημα καθορίζει: τη δομή του συστήματος παροχής κοινωνικών υπηρεσιών, τις αρμοδιότητες των εμπλεκόμενων Δημόσιων υπηρεσιών, την αυτή καθεαυτή παροχή των υπηρεσιών, τους θύτοντες στην παροχή των υπηρεσιών και τέλος τη σχέση ανάμεσα στους Δημόσιους και στους Μη Κυβερνητικούς Οργανισμούς. Το κοινωνικο-πολιτιστικό πλαίσιο συμπεριλαμβάνει σε αυτήν τη μελέτη τις κοινωνικές στάσεις «εμπιστοσύνη» και «αλληλεγγύη». Λαμβάνοντας υπόψη ότι η συνεργασία μεταξύ των οργανώσεων, αλλά και μεταξύ των εμπλεκόμενων ατόμων, βασίζεται σε συγκεκριμένους τύπους σχέσεων, η «εμπιστοσύνη» και η «αλληλεγγύη» θεωρούνται τα βασικά συστατικά αυτής της σχέσης (Bronstein, L. R., 2003). Στόχος επομένως αυτού του άρθρου είναι να προσφέρει μια κατά το δυνατόν ολοκληρωμένη εικόνα της ισχύουσας πραγματικότητας στην παροχή κοινωνικών υπηρεσιών μέσα στο πλαίσιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Τα αποτελέσματα αυτής της έρευνας έχουν διπλή χρησιμότητα. Από τη μια, τα ευρήματα της έρευνας μπορούν να εφαρμοστούν για την ανάπτυξη ενός υποστηρικτικού κοινωνικο-πολιτικού πλαισίου, μέσω της συνεργασίας των κοινωνικών υπηρεσιών στο τοπικό επίπεδο. Από την άλλη, τα ευρήματα αυτά μπορούν να συνεισφέρουν στη διεύρυνση των κοινωνικο-πολιτιστικών αντιλήψεων στο πλαίσιο της οργάνωσης μιας πολιτικής τακτικής.

Ο σχεδιασμός της έρευνας

Μέσω αυτής της συγκριτικής διεθνικής μελέτης, η Ελλάδα και η Γερμανία αποτελούν την ενότητα ανάλυσης με σκοπό να εξαχθούν συμπεράσματα για τον τρόπο με τον οποίο οι κοινωνικο-πολιτικοί και οι κοινωνικο-πολιτιστικοί παράγοντες σχετίζονται με τις μορφές συνεργασίας ανάμεσα στις κοινωνικές υπηρεσίες. Η έρευνα αυτή εστιάζεται στη σύγκριση των ομοιοτήτων και των διαφορών των μορφών συνεργασίας που λαμβάνουν χώρα στην Ελλάδα και τη Γερμανία. Πιο συγκεκριμένα, η έρευνα αυτή δεν έχει να κάνει με την αξιολόγηση των μορφών συνεργασίας, οι οποίες μπορεί πραγματικά να διαφέρουν εξαιτίας των πολιτιστικών διαφορών, από τη στιγμή που οι υπάρχουσες αξίες, τα πρότυπα και οι στάσεις αντανakλούν τρόπους αντιμετώπισης των συνθηκών της ζωής σε συγκεκριμένο τόπο και χρόνο (Guirdham, M., 1999). Σύμφωνα με τον Przeworski (1987, σελ. 35), «... Ο γενικός σκοπός των διεθνικών ερευνών είναι να γίνουν αντιληπτά τα χαρακτηριστικά των συγκεκριμένων πολιτισμών, κοινωνιών, οικονομιών ή πολιτικών συστημάτων, τα οποία επηρεάζουν τους τύπους συμπεριφορών που εκφράζονται μέσα σε όλα τα παραπάνω».

Η μεθοδολογία που ακολουθήθηκε για τη διεξαγωγή αυτής της διεθνικής έρευνας περιελάμβανε την αναλυτική μελέτη της αντίστοιχης βιβλιογραφίας, τη χρήση ενός ποσοτικού εργαλείου έρευνας και τη σύγκριση των αποτελεσμάτων των παραπάνω διαδικασιών. Το ημι-δομημένο ερωτηματολόγιο, το οποίο στάλθηκε ταχυδρομικά στα στοιχεία της έρευνας, περιελάμβανε

νε ερωτήσεις-κλειδιά για τη διερεύνηση μορφών συνεργασίας και τη διερεύνηση της ύπαρξης αισθημάτων εμπιστοσύνης και αλληλεγγύης στις σχέσεις συνεργασίας. Για την ευόδωση αυτής της έρευνας κρίθηκε ότι, εξαιτίας των περιορισμών της μελέτης, οι περιγραφόμενες μέθοδοι ήταν οι λειτουργικότερες και οι καταλληλότερες.

Ο πληθυσμός της έρευνας αποτελείται από προμηθευτές κοινωνικών υπηρεσιών, οι οποίες προσφέρουν προσωπικές κοινωνικές υπηρεσίες στην οικογένεια, ως ομάδα στόχο. Πιο συγκεκριμένα τα στοιχεία της έρευνας αποτελούν εκπρόσωποι των κοινωνικών υπηρεσιών, οι οποίες εμπλέκονται σε σχέσεις συνεργασίας. Επιπλέον, αυτοί οι προμηθευτές κοινωνικών υπηρεσιών ανήκουν είτε στο Δημόσιο Τομέα είτε στον Εθελοντικό-Μη Κερδοσκοπικό Τομέα και μπορεί να είναι ενεργά μέλη του κοινωνικού συστήματος, του συστήματος υγείας ή του εκπαιδευτικού συστήματος. Επειδή ο σκοπός της έρευνας ήταν σαφώς προκαθορισμένος και παράλληλα ο χρόνος ήταν περιορισμένος, η μελέτη αυτή απετέλεσε μια αναλυτική έρευνα στη μικρο-κλίμακα. Οι δύο Δήμοι που επιλέχθηκαν έδειξαν κοινά χαρακτηριστικά όσον αφορά την τοποθεσία τους (παρθαλάσσια περιοχή, περικυκλωμένη από αγροτικές εκτάσεις), τα δημογραφικά τους στοιχεία (το σύνολο του πληθυσμού κυμαινόταν περίπου στους 56.000 κατοίκους) και τα μέσα παραγωγής τους (τουρισμός και αγροτικές εκμεταλλεύσεις). Στην αρχή προσφέρθηκαν να συμμετέχουν δώδεκα γερμανικές και δεκαπέντε ελληνικές κοινωνικές υπηρεσίες, αλλά τελικά συμμετείχαν οκτώ γερμανικές και δεκαπέντε ελληνικές υπηρεσίες, λόγω άρνησης της συμμετοχής.

Ορισμός μεταβλητών

Η έννοια της συνεργασίας σε αυτήν την έρευνα έχει να κάνει με τη «διαδικασία κατά την οποία δύο ή πιο πολλά άτομα συνδέουν τις δράσεις τους για την επίτευξη ενός συγκεκριμένου σκοπού» (Netlexikon, 2004). Θεωρείται ότι η διαδικασία αυτή οδηγεί σε ένα εξαγόμενο αποτέλεσμα το οποίο προσφέρει ωφέλεια σε όλα τα εμπλεκόμενα μέρη» (Switzerland, J., 1998). Σε αυτήν την περίπτωση τα αλληλεπιδρώντα μέρη αποτελούν οι κοινωνικές υπηρεσίες, οι οποίες προσφέρουν προσωπικές κοινωνικές υπηρεσίες και αποτελούν ένα τμήμα του μεικτού προνοιακού συστήματος, που αποτελείται από το Δημόσιο και από τον Εθελοντικό-Μη Κερδοσκοπικό Τομέα (Bahle, T., 2003). Ο ευρέως αποδεκτός όρος «προσωπικές κοινωνικές υπηρεσίες» δεν χρησιμοποιείται ούτε στο γερμανικό ούτε στο ελληνικό λεξιλόγιο (Alfredson, L., Anheier, H. & Kumar, S., 2003; Amitsis, G., 2001). Στο πλαίσιο αυτής της έρευνας οι «προσωπικές κοινωνικές υπηρεσίες» παραπέμπουν στη διαδικασία παροχής ωφέλειας σε είδος και σε χρήμα, η οποία αποτελεί και την τρίτη βασική υποδιαίρεση των διαδικασιών που συντελούνται στο σύστημα κοινωνικών υπηρεσιών (Amitsis, G., 2001). Επίσης, η διαδικασία παροχής ωφέλειας σε είδος και σε χρήμα «... συντελείται από άτομα προς άτομα και χαρακτηρίζεται από την άμεση αλληλεπίδραση των ατόμων αυτών» (Bahle, T., 2003, σελ. 7). Η διαδικασία αυτή προσανατολίζεται προς την οικογένεια, ως ομάδα-στόχο και οι προσωπικές κοινωνικές υπηρεσίες παραπέμπουν σε όλα αυτά τα μέτρα που λαμβάνονται για την υποστήριξη της οικογένειας σε συγκεκριμένους τομείς (π.χ. το γάμο) ή σε συνθήκες κάτω από τις οποίες αναδύονται πολύπλοκα προβλήματα. Το αίσθημα της εμπιστοσύνης ως στάση εκφράζεται μέσα από μια γενική τάση των ατόμων να βασίζονται στις πράξεις και τις πληροφορίες των άλλων, όπου αυτό υποδηλώνει μια τάση των ατόμων να είναι θετικοί στην ιδέα και να επιθυμούν να «είναι ανοιχτοί απέναντι στους άλλους» (Putham, R. D., 2000; Wels, H & Van Loon, J., 1999). Η έννοια της αλληλεγγύης ως στάση εκφράζεται μέσα από τη γενική τάση των ατόμων να αλληλοβοηθούνται και να αλληλοϋποστηρίζονται, όπου αυ-

τό υποδηλώνει ότι τα άτομα έχουν μια αίσθηση συντροφικότητας καθώς και μια συναίσθηση της ανθρωπίνης φύσης τους (Hondrich, K. O. & Koch-Arzberger, C., 1994; Lilli, W. & Luber, M., 2001).

Σύγκριση Ελλάδας - Γερμανίας

Το μεικτό προνοιακό σύστημα

Όπως αποκαλύπτει αυτή η έρευνα, το γερμανικό προνοιακό σύστημα των κοινωνικών υπηρεσιών χαρακτηρίζεται από έναν σαφή διαχωρισμό των θεσμών, με κυρίαρχο αυτόν της οικογένειας όσον αφορά την προσφορά των υπηρεσιών. Οι κοινωνικές υπηρεσίες είναι σε μεγάλο βαθμό ετερογενείς και προσανατολίζονται σε ποικίλες κοινωνικές ομάδες, ευρισκόμενες σε ποικίλες καταστάσεις. Επίσης, χαρακτηρίζεται από το ότι δίνει μια προτεραιότητα στις εθελοντικές προνοιακές οργανώσεις για την παροχή υπηρεσιών και πιο συγκεκριμένα στις έξι μεγάλες Γερμανικές Εθελοντικές Προνοιακές Οργανώσεις (Wohlfahrtsverbände)³ (Pfennig, A. & Bahle, T., 2002). Το ελληνικό προνοιακό σύστημα των κοινωνικών υπηρεσιών χαρακτηρίζεται επίσης από θεσμικό διαχωρισμό και στην οικογένεια δίδεται η μεγαλύτερη έμφαση για την παροχή υπηρεσιών. Εν τούτοις, το ελληνικό σύστημα είναι πολύ λιγότερο ανεπτυγμένο από ότι το γερμανικό και οι Δημόσιοι φορείς είναι αυτοί που κυριαρχούν στο μεικτό προνοιακό σύστημα, σε συνδυασμό με την προσφορά της ελληνικής Ορθόδοξης Εκκλησίας (Alfredson, L., Anheier, H. & Kumar, S., 2003).

Στη Γερμανία, οι Δημόσιες και ιδιαιτέρως οι Εθελοντικές-Μη Κυβερνητικές Οργανώσεις καλύπτουν πολλών ειδών κοινωνικές ανάγκες. Ο Δημόσιος Τομέας εμπλέκεται περισσότερο στην προστασία των παιδιών και των νέων, ενώ ο Εθελοντικός-Μη Κυβερνητικός Τομέας προσφέρει ένα ευρύτερο πεδίο υποστήριξης, από κέντρα συμβουλευτικής οικογένειας μέχρι και κέντρα ημερήσιας και ιδρυματικής φροντίδας, καλύπτοντας όλη τη γερμανική επικράτεια. Στην Ελλάδα ο Εθελοντικός-Μη Κερδοσκοπικός Τομέας καλύπτει τις ανεπάρκειες των υπάρχοντων τοπικών κοινωνικών υπηρεσιών, αλλά περισσότερο προσφέρει ειδικές υπηρεσίες σε συγκεκριμένες ομάδες του πληθυσμού, οι ανάγκες των οποίων δεν καλύπτονται από το Δημόσιο Τομέα (Amitsis, G., 2001). Οι ελληνικές κοινωνικές υπηρεσίες επικεντρώνονται περισσότερο στο παιδί και την οικογένειά του, στους ηλικιωμένους και στα άτομα με ειδικές ανάγκες (Munday, B. & Ely, P., 1996). Εξαπτίας των εξελίξεων που έλαβαν χώρα στο πλαίσιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης, έγιναν κάποιες προσπάθειες ώστε να προσφερθούν υπηρεσίες σε άτομα ή ομάδες οι οποίες αντιμετωπίζουν υψηλό κίνδυνο κοινωνικού αποκλεισμού, π.χ. πρόσφυγες. Στη Γερμανία, η χρηματοδότηση των κοινωνικών υπηρεσιών γίνεται κυρίως από τις τοπικά αυτοδιοικούμενες μονάδες, δευτερευόντως γίνεται από τα Κρατίδια, τα οποία συνεισφέρουν το 34% και τέλος το 1% της χρηματοδότησης προέρχεται από το Ομοσπονδιακό Κράτος (Thimmel, A., 2003). Από την άλλη πλευρά, οι ελληνικές κοινωνικές υπηρεσίες χρηματοδοτούνται κυρίως από την Κεντρική Κυβέρνηση. Σύμφωνα με τον Κοινωνικό Προϋπολογισμό του 2001, το 65,5% των δαπανών των Δη-

3. Γερμανικό Σωματείο Κάριτας, Διακονικό Ίδρυμα της Ευαγγελικής Εκκλησίας της Γερμανίας (Ευαγγελική Γερμανική Οργάνωση Κοινωνικής Πρόνοιας), Κεντρική Υπηρεσία Πρόνοιας των Εβραίων στη Γερμανία, Arbeiterwohlfahrt (Γερμανική Οργάνωση Κοινωνικής Πρόνοιας Εργαζομένων), Deutscher Paritätischer Wohlfahrtsverband (Γερμανική κεντρική συντονιστική οργάνωση συνεργαζομένων μη θρησκευτικών και μη πολιτικών οργανώσεων), Γερμανικός Ερυθρός Σταυρός.

μόσιων και των Μη Κυβερνητικών Οργανώσεων καλύφθηκαν από κρατικές επιχορηγήσεις (Economidou, C., 2003). Τέλος, οι εξελίξεις που έλαβαν χώρα στο πεδίο της προσφοράς κοινωνικών υπηρεσιών στη Γερμανία σχετίζονται άμεσα με την αυξανόμενη οικονομική στενότητα. Αρχισαν να εδραιώνονται νέοι τρόποι χρηματοδότησης μεταξύ του Δημόσιου και του Εθελοντικού-Μη Κερδοσκοπικού Τομέα, κατά τους οποίους, οι Μη Κυβερνητικές Οργανώσεις πρέπει να συνάπτουν συμβάσεις με το Δημόσιο Τομέα, που καθορίζουν τα καθήκοντα και το χρονοδιάγραμμα ολοκλήρωσης του έργου (Bode, I. & Evers, A., 2004). Επιπλέον, τα τελευταία χρόνια, όλο και περισσότερο, μικρές οργανώσεις, αυτόνομες ενώσεις, προγράμματα και πρωτοβουλίες, καθώς και ιδιωτικές επιχειρήσεις έχουν αναμικθεί στην τοπική αυτοδιοίκηση και στις μεγάλες Γερμανικές Εθελοντικές Προνοιακές Οργανώσεις, υποσκελίζοντας το ρόλο των τελευταίων (Thimmel, A., 2003). Το ελληνικό προνοιακό σύστημα βρίσκεται σε ένα μεταβατικό στάδιο, όσον αφορά την προσφορά κοινωνικών υπηρεσιών και αυτό διότι χαρακτηρίζεται από την προσπάθειά του για αποκέντρωση των αρμοδιοτήτων προς το τοπικό επίπεδο και από την προσπάθειά του για μια ρύθμιση των σχέσεων μεταξύ της κεντρικής διοίκησης και των ιδιωτικών ή των εθελοντικών υπηρεσιών (Amitsis, G., 2001). Επιπλέον, σήμερα, στην Ελλάδα, γίνεται μια προσπάθεια μεταβολής του θεσμικού πλαισίου, καθώς κατά το παρελθόν, οι προσωπικές κοινωνικές υπηρεσίες στην Ελλάδα προσφέρονταν κυρίως σε κλειστές μονάδες κοινωνικής φροντίδας (Stathopoulos, P., 1999).

Το κοινωνικο-πολιτικό πλαίσιο

Οι αρμοδιότητες για την παροχή κοινωνικών υπηρεσιών

Ενώ το γερμανικό σύστημα κοινωνικών υπηρεσιών είναι σε μεγάλο βαθμό αποκεντρωμένο, αρκετά γραφειοκρατικό και αυστηρά οργανωμένο σύμφωνα με τους νομικούς θεσμούς, το ελληνικό σύστημα χαρακτηρίζεται από συγκεντρωτισμό και ιεραρχική δομή. Το Γερμανικό Ομοσπονδιακό Κράτος και το πολιτικό σύστημα λήψης αποφάσεων χαρακτηρίζονται από μία τάση κατανομής των εξουσιών και των αρμοδιοτήτων, διαμορφώνοντας με αυτόν τον τρόπο μια δομή πλουραλιστική. Αντίθετα, η Ελληνική Δημοκρατία είναι ένα κράτος που χαρακτηρίζεται από συγκεντρωτισμό, ενώ παράλληλα υπάρχουν και κάποιες τάσεις που κατευθύνονται προς την αποκέντρωση, στοχεύοντας στην ενίσχυση των αρμοδιοτήτων της τοπικής αυτοδιοίκησης (Munday, B. & Ely, P., 1996).

Στη Γερμανία, την κύρια ευθύνη για το σχεδιασμό, τη χρηματοδότηση και την παροχή των κοινωνικών υπηρεσιών προς την οικογένεια σαν ομάδα-στόχο, έχουν οι τοπικές αρχές, μέσα στο πλαίσιο των αρμοδιοτήτων τους που απορρέουν από το νομικό πλαίσιο. Μπορούν επίσης να αναλάβουν εθελοντικά προγράμματα και γενικά έχουν πολύ ελευθερία στο να θέτουν προτεραιότητες και να οργανώνουν τις εργασίες που τους ανατίθενται. Το Ομοσπονδιακό Κράτος από την πλευρά του είναι κυρίως υπεύθυνο για την εξασφάλιση της διατήρησης του συστήματος κοινωνικής πρόνοιας, μέσω της διατύπωσης των γενικών στόχων, των συνθηκών και του επιπέδου προσφοράς των κοινωνικών υπηρεσιών. Πιο συγκεκριμένα, το Ομοσπονδιακό Υπουργείο Οικογενειακών Υποθέσεων, Ηλικιωμένων, Γυναικών και Νέων ασχολείται με τη χάραξη της πολιτικής στρατηγικής και με την υποστήριξη των κοινωνικών υπηρεσιών σε κρατικό επίπεδο όσον αφορά τις μεθόδους, τις μορφές εργασίας, το περιεχόμενο και τις αξίες που τις διέπουν. Τα γερμανικά κρατίδια είναι κυρίως υπεύθυνα για την παροχή των αναγκαίων πόρων προς τις τοπικές κοινότητες και τις Μη Κυβερνητικές Εθελοντικές Οργανώσεις, ώστε να είναι σε θέση να διεκ-

περαιώνουν το έργο τους, όπως αυτό προβλέπεται από το νομικό πλαίσιο. Επίσης, μεριμνούν τόσο για την ορθή εγκατάσταση ιδρυμάτων και υπηρεσιών που καλύπτουν κοινωνικές ανάγκες στο επίπεδο του κρατίδιου όσο και για τις προμήθειες τους, ασκώντας επίσης και έναν εποπτικό ρόλο για λογαριασμό του ομοσπονδιακού κράτους (BMFSFJ, 2004; BMGS, 2004; Deutsche Bundesregierung, 2004; Sozialgesetzbuch, 2004).

Από την άλλη πλευρά, η Ελληνική Κυβέρνηση και πιο συγκεκριμένα το Υπουργείο Υγείας και Κοινωνικής Αλληλεγγύης είναι υπεύθυνο για το σχεδιασμό, την οργάνωση, τη ρύθμιση, το συντονισμό και τη χρηματοδότηση των κοινωνικών υπηρεσιών. Η Διεύθυνση Προστασίας της Οικογένειας, σαν τμήμα του Υπουργείου, είναι υπεύθυνη για τη δημιουργία Εθνικών Προγραμμάτων Κοινωνικής Πρόνοιας, τα οποία σκοπεύουν στην προστασία της οικογένειας. Στο επίπεδο της Τοπικής Αυτοδιοίκησης, αρμόδιες υπηρεσίες για την προστασία της οικογένειας είναι οι τοπικές Διευθύνσεις Υγείας και Πρόνοιας, καθώς και άλλοι Δημόσιοι φορείς, οι οποίοι τελούν υπό την αιγίδα των Νομαρχιών. Επομένως, την ευθύνη για την προστασία της οικογένειας και για την παροχή των αντίστοιχων υπηρεσιών αναλαμβάνει η Τοπική Αυτοδιοίκηση μέσω των κατά τόπους Νομαρχιών. Οι Νομαρχίες επίσης αναλαμβάνουν τη διοίκηση των Δημόσιων φορέων και είναι αυτές που φέρουν σε πέρας τις διαδικασίες πιστοποίησης και αναγνώρισης των Εθελοντικών-Μη Κυβερνητικών Οργανώσεων, οι οποίες υπάγονται στο Εθνικό Σύστημα Κοινωνικής Φροντίδας. Το έργο της τοπικής διοίκησης συνίσταται στην ανάπτυξη και την εφαρμογή προγραμμάτων με προληπτικό και θεραπευτικό χαρακτήρα, με σκοπό την παροχή άμεσης υποστήριξης και βοήθειας (Amitsis, G., 2001; Hellenic Republic Ministry of Health and Welfare, 2004; Stathopoulos, P., 1999).

Προσωπικές κοινωνικές υπηρεσίες για την οικογένεια

Ενώ το Σύνταγμα της Ομοσπονδιακής Δημοκρατίας της Γερμανίας ορίζει κατηγορηματικά το δικαίωμα του πολίτη στην απολαβή κοινωνικών υπηρεσιών, στην Ελλάδα υπάρχει απουσία ενός τέτοιου μέτρου. Όμως, τόσο η Εθνική Νομοθεσία της Γερμανίας, όσο και το Ελληνικό Σύνταγμα, προβλέπουν την προστασία της οικογένειας (Deutsche Bundesregierung, 2004; Sozialgesetzbuch, 2004; Hellenic Republic, 2004). Στην Γερμανία υπάρχει ρύθμιση για την παροχή προσωπικών κοινωνικών υπηρεσιών στον Κώδικα Κοινωνικής Ασφάλισης (Sozialgesetzbuch). Οι προσωπικές κοινωνικές υπηρεσίες αναφέρονται ως «ατομική βοήθεια» και «εκπαιδευτική βοήθεια» (BMFSFJ, 2004; BMGS, 2004; Deutsche Bundesregierung, 2004; Sozialgesetzbuch, 2004). Στην ελληνική νομοθεσία οι προσωπικές κοινωνικές υπηρεσίες ρυθμίζονται από το Νόμο 2646/1998. Ο νόμος αυτός δεν αναφέρεται στην ταυτότητα των προσωπικών κοινωνικών υπηρεσιών, αλλά ούτε και στο περιεχόμενό τους. Αντί αυτού, ο νόμος κάνει έναν διαχωρισμό όσον αφορά τις μονάδες παροχής κοινωνικής φροντίδας και τις υπηρεσίες που αυτές πρέπει να προσφέρουν, ανάλογα με την ομάδα-στόχο προς την οποία οι υπηρεσίες αυτές προορίζονται (Hellenic Republic Ministry of Health and Welfare, 2004).

Κοινωνικές υπηρεσίες

Τόσο το νομικό πλαίσιο της Γερμανίας, όσο και της Ελλάδας, προβλέπει τις δύο ομάδες ιθυνόντων για την παροχή των κοινωνικών υπηρεσιών, θέτοντας την οικογένεια ως ομάδα στόχο: τους Δημόσιους και τους Μη Κυβερνητικούς Οργανισμούς.

Σύμφωνα με τον Γερμανικό Κώδικα Κοινωνικής Ασφάλισης, οι Δημόσιοι οργανισμοί αποτελούνται από Νομικά Πρόσωπα Δημοσίου Δικαίου. Όσον αφορά το Μη Κυβερνητικό Τομέα γίνεται μια διάκριση ανάμεσα στις Εθελοντικές-Μη Κερδοσκοπικές Οργανώσεις οι οποίες ανήκουν στις ενώσεις της «Αυτόνομης Κοινωνικής Πρόνοιας» (Freie Wohlfahrtspflege) και τις υπόλοιπες οργανώσεις. Οι Εθελοντικές-Μη Κερδοσκοπικές Οργανώσεις μπορεί να διαφέρουν ως προς το νομικό σχήμα. Μπορεί να αποτελούν εγγεγραμμένα Σωματεία, Φιλανθρωπικά Ιδρύματα Ιδιωτικού Δικαίου, Μη Κερδοσκοπικές Εταιρείες Περιορισμένης Ευθύνης και Μη Κερδοσκοπικοί Συνεταιρισμοί (BMFSFJ, 2004; BMGS, 2004; Deutsche Bundesregierung, 2004; Pfennig, A. & Bahle, T., 2002; Sozialgetzbuch, 2004). Το ελληνικό νομικό πλαίσιο του Εθνικού Συστήματος Κοινωνικής Φροντίδας ορίζει ότι οι Δημόσιοι οργανισμοί αποτελούν Νομικά Πρόσωπα Δημοσίου και Ιδιωτικού Δικαίου. Στο Μη Κυβερνητικό Τομέα ανήκουν οι Ιδιωτικές Μη Κερδοσκοπικές Οργανώσεις και οι Εθελοντικές-Μη Κυβερνητικές Οργανώσεις, οι οποίες περιλαμβάνουν φιλανθρωπικές Οργανώσεις, Ιδρύματα και Αστικές Εταιρίες Μη Κερδοσκοπικού χαρακτήρα. Όλα τα παραπάνω αποτελούν Δημόσια Πρόσωπα Ιδιωτικού Δικαίου. Εξάιρεση αποτελεί η Ελληνική Ορθόδοξη Εκκλησία, η οποία είναι ένας Δημόσιος οργανισμός, αλλά έχει και το δικαίωμα να ιδρύει εθελοντικές κοινωνικές υπηρεσίες και φιλανθρωπικά ιδρύματα με την επίσημη έγκριση της Ιεράς Συνόδου των Επισκόπων (Hellenic Republic Ministry of Health and Welfare, 2004).

Οι σχέσεις μεταξύ του Δημόσιου και του Εθελοντικού-Μη Κερδοσκοπικού Τομέα

Στη γερμανική νομοθεσία ορίζεται ότι οι Εθελοντικές-Μη Κερδοσκοπικές Οργανώσεις έχουν σαφή προτεραιότητα έναντι των Δημόσιων οργανισμών για την παροχή υπηρεσιών, καθεστώς το οποίο δεν απαντάται στην ελληνική νομοθεσία. Τέτοιου είδους ρυθμίσεις στη Γερμανία βασίζονται στην λεγόμενη «Αρχή της Αποκέντρωσης» (Subsidiaritätsprinzip), σύμφωνα με την οποία ορίζεται, ότι η δημιουργία μιας Δημόσιας κοινωνικής υπηρεσίας μπορεί να λάβει χώρα μόνο σε περίπτωση που δεν αναμένεται η ίδρυση μιας αντίστοιχης Μη Κυβερνητικής Οργάνωσης. Επίσης προβλέπεται ότι οι Μη Κυβερνητικές Οργανώσεις που προσφέρουν κοινωνικές υπηρεσίες στην οικογένεια, πρέπει να λαμβάνουν υλική ή άλλου είδους υποστήριξη τόσο από τις Τοπικές Αρχές όσο και από τη Διοίκηση των Κρατιδίων, είτε λειτουργούν για λογαριασμό του Δημόσιου Τομέα είτε λειτουργούν αυτόνομα (Sozialgetzbuch, 2004). Και το Ελληνικό Σύνταγμα προβλέπει τη συμμετοχή του Εθελοντικού Τομέα στην παροχή των κοινωνικών υπηρεσιών (Amitsis, G., 2001). Ενώ οι Δημόσιες κοινωνικές υπηρεσίες είναι ενσωματωμένες θεσμικά στο Εθνικό Σύστημα Κοινωνικής Φροντίδας, οι Εθελοντικές-Μη Κερδοσκοπικές Οργανώσεις πρέπει να πιστοποιούνται για την αναγνώριση των νομικών τους δικαιωμάτων. Επίσης, το Υπουργείο Υγείας και Κοινωνικής Αλληλεγγύης έχει προβλέψει τη δημιουργία συμβάσεων για την εκτέλεση Εθνικών Προγραμμάτων Κοινωνικής Πρόνοιας. Τέτοιου είδους συμβάσεις μπορούν να συνάπτονται με Δήμους ή με Μη Κυβερνητικές Οργανώσεις και υπάρχουν οι περιπτώσεις που στις συμβάσεις αυτές προβλέπεται και χρηματοδότηση (Hellenic Republic Ministry of Health and Welfare, 2004).

Το Ομοσπονδιακό Γερμανικό Κράτος δεν έχει κανέναν έλεγχο στην παροχή των κοινωνικών υπηρεσιών οι οποίες προσφέρονται από αναγνωρισμένες Εθελοντικές-Μη Κερδοσκοπικές Οργανώσεις (Bahle, T., 2003). Σύμφωνα με το Γερμανικό Κώδικα Κοινωνικής Ασφάλισης, οι τοπικές αρχές υποχρεούνται να σέβονται την ανεξαρτησία αυτών των οργανώσεων στον καθο-

ρισμό των στόχων που θέτουν, τον τρόπο λειτουργίας τους και την οργανωτική δομή τους. Από την άλλη πλευρά οι τοπικές αρχές έχουν το δικαίωμα να ελέγχουν την ορθή χρήση των οικονομικών πόρων που ανήκουν στο Δημόσιο (Sozialgetzbuch, 2004). Αντίθετα, στην Ελλάδα, ο εποπτικός και ρυθμιστικός ρόλος των κρατικών οργάνων απέναντι στον Εθελοντικό- Μη Κερδοσκοπικό Τομέα, σε εθνικό και σε νομαρχιακό επίπεδο, ενισχύθηκε με το Νόμο 2646/1998. Το Υπουργείο Υγείας και Κοινωνικής Αλληλεγγύης και οι Νομαρχίες έχουν την ευθύνη της επιτήρησης των δραστηριοτήτων, του καθορισμού της πολιτικής του προσωπικού και της οικονομικής πολιτικής των Εθελοντικών-Μη Κυβερνητικών Οργανώσεων. Πιο συγκεκριμένα, οι Νομαρχίες είναι υπεύθυνες για την άσκηση του οικονομικού ελέγχου (Amitsis, G., 2001; Vayas, C., 2000).

Σύμφωνα με το Γερμανικό Κώδικα Κοινωνικής Ασφάλισης, οι Δημόσιοι φορείς είναι υποχρεωμένοι να συνεισφέρουν στην αποτελεσματικότητα των κοινωνικών υπηρεσιών, με το να συνεργάζονται με τις Εθελοντικές-Μη Κυβερνητικές Οργανώσεις. Επίσης, ο Νόμος ορίζει ότι η συνεργασία των υπηρεσιών θα πρέπει να βασίζεται σε ισότιμες σχέσεις. Για το θέμα του συντονισμού των κοινωνικών υπηρεσιών, γίνεται μόνο γενική αναφορά στις αντίστοιχες νομοθετικές ρυθμίσεις (Sozialgetzbuch, 2004). Γενικά, στο τοπικό επίπεδο υπάρχουν αρκετές επιτροπές και οι λεγόμενες επιτροπές στρογγυλής τραπέζης, οι οποίες επιχειρούν να φέρουν σε επαφή τις κοινωνικές υπηρεσίες της αρμοδιότητάς τους. Επίσης, οι μεγάλες Γερμανικές Εθελοντικές Προνοιακές Οργανώσεις εμπλέκονται στη διαδικασία λήψης αποφάσεων και στη θεσμοθέτηση της νομοθεσίας στο εθνικό επίπεδο πάνω σε όλα τα θέματα των κοινωνικών υπηρεσιών, δικαίωμα το οποίο είναι νομικά κατοχυρωμένο (Pfennig, A. & Bahle, T., 2002). Στην Ελλάδα δεν υπάρχει κάποιος μηχανισμός ο οποίος να ρυθμίζει τις σχέσεις ανάμεσα στους φορείς που είναι υπεύθυνοι για το σχεδιασμό και αυτών που είναι υπεύθυνοι για την παροχή των κοινωνικών υπηρεσιών. Σε Νομαρχιακό επίπεδο, την ευθύνη για την παροχή κοινωνικών υπηρεσιών έχουν η τοπική διοίκηση και η Νομαρχία, οι οποίες υποτίθεται ότι πρέπει να συνεργάζονται μεταξύ τους, αλλά και με το Υπουργείο Υγείας και Κοινωνικής Αλληλεγγύης (Amitsis, G., 2001). Από την άλλη πλευρά, οι Εθελοντικές-Μη Κυβερνητικές Οργανώσεις δεν έχουν κανένα γνωμοδοτικό δικαίωμα στη χάραξη της κοινωνικής πολιτικής και στη διαδικασία λήψης αποφάσεων (Vayas, C., 2000). Εξάιρεση αποτελεί η περίπτωση όπου οι εκπρόσωποι των Εθελοντικών-Μη Κυβερνητικών Οργανώσεων συμμετέχουν στην Εθνική Επιτροπή Κοινωνικής Πρόνοιας, η οποία είναι ένα συμβουλευτικό όργανο για την ανάπτυξη και τη ρύθμιση μιας πολιτικής, στο πλαίσιο του Εθνικού Συστήματος Κοινωνικής Φροντίδας (Charalambos, A., 2000)

Το κοινωνικο-πολιτιστικό πλαίσιο

Ο πολιτισμός αποτελεί ένα στοιχείο το οποίο παίζει πρωτεύοντα ρόλο για την κατανόηση των μορφών συμπεριφοράς και των διαφορών τους, όπως αυτές εκφράζονται στη γερμανική και την ελληνική κοινωνία. Σε αυτό το πλαίσιο θα διερευνηθούν οι στάσεις εμπιστοσύνης και αλληλεγγύης (Guirdham, M., 1999). Ο πολιτισμός ορίζεται ως «... κοινά πιστεύω, κοινές στάσεις και αντιλήψεις, κοινοί ρόλοι και κοινές αξίες οι οποίες εντοπίζονται ανάμεσα σε ανθρώπους που μιλούν την ίδια γλώσσα, ζουν στην ίδια γεωγραφική περιοχή, σε μια συγκεκριμένη ιστορική περίοδο» (Triandis, H. C., 1995, σελ. 6). Εν τούτοις, πρέπει να ληφθεί υπόψη ότι η έννοια του εθνικού πολιτισμού θα πρέπει να διαφοροποιηθεί από την έννοια του υπο-πολιτισμού, η οποία μπορεί να περιλαμβάνει στοιχεία από την τοπική, οργανωτική και επαγγελματική ζωή (Hofsede, G., 2001).

Εξάλλου, κάθε άτομο χαρακτηρίζεται από τη μοναδικότητά του και την ελευθερία του να δέχεται, να επιλέγει ή ακόμα και να απορρίπτει κάποιες πολιτιστικές επιρροές (Kim, U., Triandis, H. C., Kagitcibasi, C., Choi, S. C. & Yoon, G., 1994, σελ. 5). Τα χαρακτηριστικά του ατομισμού και της συλλογικότητας αποτελούν ένα πρίσμα μέσα από το οποίο είναι δυνατόν να εντοπιστούν οι ομοιότητες και οι διαφορές της κοινωνικής συμπεριφοράς και αλληλεπίδρασης (Gudykunst, W. B. & Kim, Y. Y., 1997). Μέσα από αυτό το πρίσμα του ατομισμού και της συλλογικότητας μπορεί να περιγραφεί η σχέση του ατόμου με το σύνολο, όπως αυτή διαθλάται σε μια συγκεκριμένη κοινωνία και όπως αυτή εκφράζεται μέσα από στάσεις εμπιστοσύνης και αλληλεγγύης (Triandis, H. C., 1997). Πιο συγκεκριμένα, το πρίσμα του ατομισμού και της συλλογικότητας αναφέρεται στην πρώτη γραμμή στο εθνικό και όχι στο ατομικό επίπεδο (Hofstede, G., 1997).

Οι κοινωνίες της Γερμανίας και της Ελλάδας εμφανίζουν χαρακτηριστικά τόσο ατομισμού, όσο και συλλογικότητας στους πολιτισμούς τους. Σύμφωνα με την έρευνα του Hofstede με θέμα τις αξίες στον εργασιακό χώρο, στην οποία πήραν μέρος υπάλληλοι της IBM, σε 66 χώρες, βρέθηκε ότι οι μονάδες ατομισμού στην Ελλάδα είναι 35, ενώ στη Γερμανία 67. Ωστόσο, είναι γνωστό ότι σε παλαιότερους χρόνους ο ελληνικός πολιτισμός χαρακτηριζόταν ιδιαίτερα από συλλογικότητα (Hofstede, G., 2001; Triandis, H. C., 1995). Από την άλλη πλευρά, θεωρείται πια ότι η ελληνική κοινωνία καλπάζει με γοργούς ρυθμούς προς μια ατομιστική κοινωνία (Getimis, P. & Grigoriadou, D., 2002; Tsoukalas, K., 1993). Η Γερμανία θεωρείται γενικά σαν μια ατομιστική κοινωνία (Hofstede, G., 2001). Ωστόσο, σε άλλη έρευνα που έγινε σε φοιτητές και στρατευμένους σε όλη την επικράτεια της Γερμανίας φάνηκε ότι τα επίπεδα τόσο του ατομισμού, όσο και της συλλογικότητας βρίσκονται στο ίδιο επίπεδο (Piontkowski, U., Rohmann, A. & Dohmen, U., 1994). Ο γερμανικός Δήμος χαρακτηρίζεται από το αγροτικό του τοπίο, ένα στοιχείο που ενισχύει τα χαρακτηριστικά της συλλογικότητας. Πρέπει όμως να τονιστεί ότι αυτός ο Δήμος δέχεται τις επιδράσεις μιας κοντινής μεγαλούπολης και μιας ιστορικής πραγματικότητας που χρονολογείται από την περίοδο της αγγλικής κατοχής. Τα στοιχεία αυτά είναι που ενισχύουν τα χαρακτηριστικά του ατομισμού. Αυτό που τελικά μπορεί να υποστηριχθεί είναι ότι ο γερμανικός Δήμος και η κοινωνία του χαρακτηρίζονται πάνω από όλα από ατομισμό με κάποια δείγματα συλλογικότητας. Όσον αφορά τον ελληνικό Δήμο μπορεί να θεωρηθεί ότι εκτός από το αγροτικό του τοπίο, η μακρόχρονη κατοχή του από άλλους λαούς και οι εξωτερικές απειλές που δεχόταν κατά καιρούς, συνετέλεσαν στην ενδυνάμωση της συλλογικότητάς του. Όμως, ο ελληνικός Δήμος ήταν και βρίσκεται ακόμα σε μια μεταβατική περίοδο σε κοινωνικο-πολιτιστικό επίπεδο, με μια τάση προς τη μετάβαση σε μια ατομιστική κοινωνία. Γενικά, ο κοινωνικός χώρος του Δήμου θεωρείται ότι έχει περισσότερα στοιχεία συλλογικότητας σε συνδυασμό με κάποια στοιχεία ατομισμού.

Ο ατομισμός στη γερμανική κοινωνία έχει και θετικές και αρνητικές παραμέτρους. Από τη μια πλευρά συνδέεται με εγωιστική, καταναλωτική και ναρκισσιστική συμπεριφορά, καταλύοντας με αυτόν τον τρόπο την αλληλεγγύη μέσα στην κοινωνία. Από την άλλη πλευρά, ο ατομισμός συνδέεται με τη θεμελιώδη και θετική αξία της ελευθερίας, καθώς και με την προσπάθεια του ατόμου να συντονίσει τους προσωπικούς του στόχους για το κοινό καλό (Hondrich, K. O. & Koch-Arzberger, C., 1994; Triandis, H. C., 1995). Η αυτονομία και η αυτοδιάθεση δεν είναι απαραίτητα τα χαρακτηριστικά που συντελούν στην ανυπαρξία της αλληλεγγύης. Αυτό που συμβαίνει, είναι ότι μάλλον δημιουργούνται νέες μορφές αλληλεγγύης, οι οποίες χαρακτηρίζονται από την ελευθερία της επιλογής και την εθελοντική προσφορά που μπορεί να μην κατευθύνεται προς τα

μέλη της ίδιας ομάδας. Η αλληλεγγύη είναι μια έννοια, η οποία παραπέμπει περισσότερο σε μια θεμελιώδη αξία σε παγκόσμιο επίπεδο και όχι τόσο στην εκπλήρωση ενός χρέους όταν υφίσταται συγκεκριμένες συνθήκες (Lilli, W. & Luber, M., 2001). Η συλλογικότητα στην ελληνική κοινωνία έχει και θετική, αλλά και αρνητική σημασία. Από τη μια πλευρά, η συλλογικότητα συνδέεται με «...ένα σύνολο συναισθημάτων, αντιλήψεων και συμπεριφορών που εκφράζονται μέσα από το ενδιαφέρον για το συνάνθρωπο και μέσα από την αλληλεγγύη» (Hui, C. H., 1998, σελ. 17), καθώς και «...στάσεις οι οποίες αντανακλούν κοινωνικότητα, ...αλληλεξάρτηση... και σταθερή οικογενειακή οργάνωση...» (Triandis, H., 1995, σελ. 73). Από την άλλη πλευρά, η συλλογικότητα χαρακτηρίζεται από: «Δέσμευση για προσωπική αφοσίωση. Οι ευθύνες και οι αξίες σχετίζονται με την αλληλεγγύη ανάμεσα στα μέλη της οικογένειας και τους συγγενείς» (Panagiotopoulou, R., 2004). Η μεγάλη οικογενειακή συνοχή προσφέρει ανακούφιση από τη γενική ανασφάλεια που κυριαρχεί στις κοινωνικές σχέσεις και την ανασφάλεια που προέρχεται από ένα κράτος σχεδόν ανίσχυρο (Lyberaki, A & Tsakalotos, E., 2002). Αυτό είχε σαν αποτέλεσμα την ενίσχυση των εγωιστικών συμπεριφορών, χωρίς να δίνεται βαρύτητα στο κοινό καλό (Panagiotopoulou, R., 2004). Επίσης, η αλληλεγγύη εκφράζεται σπάνια στο Δημόσιο χώρο. Και παρά τις άλλες αναμορφωτικές διαδικασίες που λαμβάνουν χώρα στην ελληνική κοινωνία, δεν κατέστη δυνατή η ανάπτυξη στάσεων συλλογικότητας και αλληλεγγύης (Papadopoulos, T., 1996).

Σύμφωνα με μια Ευρωπαϊκή Κοινωνική Έρευνα Γνώμης, η συγκριτική μελέτη 19 Ευρωπαϊκών Χωρών Μελών το 2003 έδειξε ότι η κοινωνική εμπιστοσύνη των Γερμανών είναι κάπως μεγαλύτερη από αυτή των Ελλήνων. Τα άτομα που συμμετείχαν στην έρευνα κλήθηκαν να αξιολογήσουν δηλώσεις όπως: «...μπορούμε να έχουμε εμπιστοσύνη στους περισσότερους ανθρώπους ή ...πρέπει να είμαστε πολύ καχύποπτοι με τους ανθρώπους» και «...οι περισσότεροι άνθρωποι θα προσπαθούσαν να σας εκμεταλλευτούν αν θα μπορούσαν ή ...θα προσπαθούσαν να είναι δίκαιοι απέναντί σας», αντιστοιχώντας κάθε μία δήλωση με έναν αριθμό, σε μια κλίμακα από το ένα έως το δέκα. Όσον αφορά την πρώτη δήλωση, ο μέσος όρος απαντήσεων των Γερμανών είναι 4,78 και των Ελλήνων 3,44, ενώ στη δεύτερη δήλωση ο μέσος όρος των απαντήσεων των Γερμανών είναι 5,80 και των Ελλήνων είναι 3,55 (European Social Survey, 2004). Η εμπιστοσύνη στη γερμανική κοινωνία σχετίζεται βασικά με μια γενική έννοια του «άλλου». Έτσι, η εμπιστοσύνη έχει έναν περισσότερο καθολικό χαρακτήρα με την έννοια ότι ο διαχωρισμός μεταξύ αυτού που εμπιστεύονται και αυτού που δεν εμπιστεύονται, δεν γίνεται αποκλειστικά με βάση το αν αυτός ανήκει σε μια συγκεκριμένη ομάδα (Guirdham, M., 1999; Triandis, H. C., 1995). Από τη μια πλευρά, η ύπαρξη αισθήματος εμπιστοσύνης στη γερμανική κοινωνία σχετίζεται πολύ με την ύπαρξη δικτύων κοινωνικών υποχρεώσεων, για παράδειγμα την ύπαρξη διαφόρων ειδών συλλόγων. Από την άλλη πλευρά, η σταθεροποίηση της Γερμανικής Δημοκρατίας μετά το Β' Παγκόσμιο Πόλεμο, υποστηρίζοντας την κοινωνική συμμετοχή, επέτρεψε την εξάπλωση και ενίσχυση της κοινωνικής εμπιστοσύνης (Greiffenhagen, M. & Greiffenhagen, S., 1999). Αντίθετα, η εμπιστοσύνη στην ελληνική κοινωνία σχετίζεται πρωταρχικά με σημαντικές ομάδες, συγκεκριμένα με την οικογένεια και μπορεί να χαρακτηριστεί σαν «εμπιστοσύνη στις διαπροσωπικές σχέσεις» (Guirdham, M., 1999; Triandis, H. C., 1995). «...Μόνο τα φυσικά πρόσωπα είναι άξια εμπιστοσύνης και μέσω αυτών των προσώπων, οι φίλοι και οι συνεργάτες, όχι τα απρόσωπα Νομικά Πρόσωπα...» (Hofstede, G., 2001, σελ. 239). Θεωρείται ότι στην Ελλάδα η αμοιβαία εμπιστοσύνη και τα συστατικά της απουσιάζουν (Getimis, P. & Grigoriadou, D., 2002; Lyberaki, A. & Paraskevoopoulos, C. J., 2002). Αυτό οφείλεται στα παραδοσιακά κοινωνικά δί-

κτυα που στηρίζονται στην ιεραρχική εξουσία, καθώς και στην έλλειψη αξιοπιστίας και αμεροληψίας από την πλευρά του κράτους (Christoforou, A., 2002, σελ. 4).

Τα ευρήματα της έρευνας

Η παρουσίαση των ευρημάτων και η συζήτηση που προκαλούν εστιάζεται σε τρία θέματα που αφορούν στη συνεργασία ανάμεσα στις κοινωνικές υπηρεσίες: στις μορφές της συνεργασίας, στην επιρροή του νομικού πλαισίου στη μορφή της συνεργασίας και στην επιρροή που ασκούν στη συνεργασία οι στάσεις της εμπιστοσύνης και της αλληλεγγύης. Ο συσχετισμός αυτών των στοιχείων είναι ιδιαίτερα σημαντικός για την κατανόηση της πραγματικότητας στην παροχή κοινωνικών υπηρεσιών σε τοπικό επίπεδο στη Γερμανία και την Ελλάδα.

Μορφές συνεργασίας

Όπως έδειξαν τα ευρήματα των εμπειρικών ερευνών, υπάρχουν διαφορές ανάμεσα στις μορφές συνεργασίας στη Γερμανία και στην Ελλάδα. Το γερμανικό πρότυπο συνεργασίας χαρακτηρίζεται από μια σχετικά μικρή πυκνότητα επαφών στο «δίκτυο συνεργασιών», από μια μικρή συχνότητα συμμετοχής, από μια ποικιλία συνεργασιών σε μορφή και περιεχόμενο, οι οποίες αντίστοιχα θεσμοθετούνται από έναν συνδυασμό νομοθετικών ρυθμίσεων, από τον άτυπο και τον επίσημο χαρακτήρα των συμφωνιών (συμβάσεων) και από την επικράτηση των Εθελοντικών-Μη Κερδοσκοπικών Οργανώσεων, ως πρωταγωνιστών στην παροχή των κοινωνικών υπηρεσιών. Αντίθετα, το ελληνικό πρότυπο συνεργασιών χαρακτηρίζεται από τη μεγάλη πυκνότητα συμμετοχής στο «δίκτυο συνεργασιών», μια σχετικά μέτρια πυκνότητα επαφών, μια σχετικά μικρή ποικιλία συνεργασιών σε μορφή και σε περιεχόμενο, από τον άτυπο χαρακτήρα των συμφωνιών και από την επικράτηση των Δημόσιων φορέων ως πρωταγωνιστών στην παροχή των κοινωνικών υπηρεσιών.

Όπως αναφέρθηκε και παραπάνω, το κύριο χαρακτηριστικό του γερμανικού προτύπου συνεργασίας είναι η μικρή πυκνότητα συμμετοχής στο «δίκτυο συνεργασιών». Γενικότερα υπάρχουν λίγες επαφές μεταξύ των κοινωνικών υπηρεσιών και ειδικότερα υπάρχουν πολύ λίγες επαφές ανάμεσα στις υπηρεσίες του Εθελοντικού-Μη Κερδοσκοπικού Τομέα και του Δημόσιου Τομέα. Αντίθετα, στην Ελλάδα υπάρχει σχετικά μεγάλη πυκνότητα συμμετοχής στο «δίκτυο συνεργασιών» και μάλιστα είναι τρεις φορές μεγαλύτερη από ότι στη Γερμανία. Υπάρχουν πολλοί σύνδεσμοι μεταξύ των Δημόσιων Κοινωνικών Υπηρεσιών και ακόμα περισσότεροι σύνδεσμοι ανάμεσα στις κοινωνικές υπηρεσίες του Δημοσίου και του Εθελοντικού-Μη Κερδοσκοπικού Τομέα, από ότι στο γερμανικό πρότυπο συνεργασίας των υπηρεσιών.

Επιπλέον, τα συμπεράσματα που εξήχθησαν από την ανάλυση των αποτελεσμάτων των ερωτηματολογίων έδειξαν ότι οι επαφές μεταξύ των γερμανικών κοινωνικών υπηρεσιών δεν είναι συχνές και λαμβάνουν χώρα μόνο μερικές φορές το χρόνο και σπανιότερα λίγες φορές το μήνα. Η επικοινωνία αυτή πραγματοποιείται ειδικότερα τηλεφωνικά και πιο λίγο μέσω της αποστολής αλληλογραφίας, υπομνημάτων ή μέσω της σύνταξης εκθέσεων, καθώς και της διαπροσωπικής επικοινωνίας. Στο ελληνικό πλαίσιο συνεργασίας, η συχνότητα των επαφών που λαμβάνουν χώρα είναι κατά πολύ υψηλότερη από αυτή που πραγματοποιείται στη Γερμανία. Πιο συγκεκριμένα, οι επαφές γίνονται σε εβδομαδιαία βάση. Είναι πολύ σημαντικό το γεγονός ότι οι επαφές γίνονται ειδικότερα τηλεφωνικά και μέσω διαπροσωπικής επικοινωνίας μεταξύ του προσωπικού των κοινωνικών υπηρεσιών.

Η συνεργασία σε επίπεδο Δήμου στη Γερμανία περιλαμβάνει ένα πλήθος ενεργειών, όπως την ανταλλαγή πληροφοριών και γνώσεων, τη συνεργασία στο σχεδιασμό, τη συμμετοχή στις διαδικασίες λήψης αποφάσεων και τη συλλογική δράση. Η ίδια εικόνα αντανακλάται επίσης και στις υπάρχουσες μορφές συνεργασίας που λαμβάνουν χώρα κατά την ανταλλαγή απόψεων και τη διεξαγωγή συσκέψεων και ομάδων εργασίας. Αντίθετα, στον ελληνικό Δήμο οι μορφές συνεργασίας χαρακτηρίζονται από την ανταλλαγή πληροφοριών και συνοδεύονται από την ανταλλαγή γνώσεων και τη συλλογική δράση. Γενικά οι υπάρχουσες μορφές συνεργασίας χαρακτηρίζονται κυρίως από την ανταλλαγή απόψεων.

Ανακεφαλαιώνοντας τα ευρήματα που προέκυψαν από την ανάλυση των αποτελεσμάτων των ερωτηματολογίων, αποδεικνύεται ότι η βάση της συνεργασίας στο γερμανικό Δήμο συντελείται τόσο από τις άτυπες συμφωνίες όσο και δευτερευόντως από νομικές ρυθμίσεις και από τυπικές συμφωνίες και συμβάσεις. Αντίθετα, η συνεργασία των ελληνικών κοινωνικών υπηρεσιών στηρίζεται αποκλειστικά σε άτυπες συμφωνίες.

Περίπου τα δύο τρίτα των Κοινωνικών Υπηρεσιών για την οικογένεια που ανήκουν στο «δίκτυο συνεργασίας» της Γερμανίας ανήκουν στον Εθελοντικό-Μη Κερδοσκοπικό Τομέα και μόνο το ένα τρίτο ανήκει στο Δημόσιο Τομέα, το οποίο είναι ακριβώς το αντίθετο από ότι δείχνει το ελληνικό «δίκτυο συνεργασίας». Οι Κοινωνικές Υπηρεσίες στην Ελλάδα δεν απευθύνονται αποκλειστικά και μόνο στην οικογένεια και δεν εξειδικεύονται σε οικογενειακά θέματα, αλλά παρέχονται διασκορπισμένες σε διαφορετικές υπηρεσίες. Αντίθετα, το συμπέρασμα που εξάγεται από το δείγμα της έρευνας στη Γερμανία είναι ότι υπάρχουν Κοινωνικές Υπηρεσίες οι οποίες απευθύνονται αποκλειστικά προς την οικογένεια, ως ομάδα-στόχο, με την έννοια μιας ολοκληρωμένης παρέμβασης.

Η επιρροή των στάσεων εμπιστοσύνης και αλληλεγγύης στη συνεργασία

Μπορεί να υποστηριχθεί ότι οι μορφές συνεργασίας τόσο στη Γερμανία, όσο και στην Ελλάδα επηρεάζονται από στάσεις εμπιστοσύνης και αλληλεγγύης. Τα αποτελέσματα που εξήχθησαν από την ανάλυση των απαντήσεων των ερωτηματολογίων έδειξαν ότι υπάρχουν τα στοιχεία της εμπιστοσύνης και της αλληλεγγύης ανάμεσα στις κοινωνικές υπηρεσίες, όταν αυτές συνεργάζονται μεταξύ τους. Αυτό που δεν μπορεί να υποστηριχθεί με ακρίβεια είναι σε ποιο βαθμό.

Οι Γερμανοί μετέχοντες στην έρευνα συμφωνούν σε μεγάλο ποσοστό ότι η αμοιβαία εμπιστοσύνη είναι ένα αναγκαίο στοιχείο για μια συνεργασία. Επίσης, οι περισσότεροι από αυτούς υποστηρίζουν ότι μπορούν να εμπιστευθούν τους συναδέλφους των άλλων υπηρεσιών με τους οποίους συνεργάζονται και μπορούν να βασιστούν σε αυτούς. Στην Ελλάδα, το επίπεδο της εμπιστοσύνης είναι αρκετά υψηλότερο από αυτό που διαπιστώνεται στη Γερμανία. Περίπου όλοι οι Έλληνες μετέχοντες στην έρευνα συμφωνούν στο ότι η αμοιβαία εμπιστοσύνη είναι απαραίτητο συστατικό στοιχείο στη συνεργασία και υποστηρίζουν ότι εμπιστεύονται τους συναδέλφους τους και μπορούν να βασιστούν σε αυτούς.

Ενώ από ότι φαίνεται υπάρχει αμοιβαιότητα στις συναλλαγές μεταξύ των κοινωνικών υπηρεσιών στη Γερμανία, υπάρχει πολύ λιγότερη ή και καθόλου αμοιβαιότητα όσον αφορά τη συλλογική προσπάθεια. Επιπλέον, η αλληλεγγύη στη συνεργασία μεταξύ των κοινωνικών υπηρεσιών εκφράζεται μέσα από την προσωπική και την υλική συνεισφορά. Έναν άλλο πολύ σημαντικό παράγοντα για την ύπαρξη της αλληλεγγύης στις συνεργασίες αποτελεί η σχετικά μεγάλη συμμετοχή των εξυπηρετούμενων στην ίδια τη διαδικασία της συνεργασίας, μέσω της συμμετοχής στο σχε-

διασμό, στη διαδικασία λήψης αποφάσεων και στη διαδικασία διαμόρφωσης των κοινωνικών υπηρεσιών. Επιπλέον η ύπαρξη ή η απουσία αλληλεγγύης υποδηλώνει τα κίνητρα δημιουργίας συνεργασιών των κοινωνικών υπηρεσιών. Η ύπαρξη αλληλεγγύης στη γερμανική συνεργασία σχετίζεται με την άποψη ότι η συνεργασία βελτιώνει την κατάσταση της οικογένειας και από την άλλη πλευρά, η απουσία αλληλεγγύης σχετίζεται με την ιδέα ότι η συνεργασία συντελεί στην αύξηση του κύρους της υπηρεσίας. Τα συμπεράσματα που εξήχθησαν από την έρευνα στον ελληνικό χώρο δεν είναι τόσο σαφή όσον αφορά την ύπαρξη αλληλεγγύης στη συνεργασία. Ενώ πραγματοποιούνται κοινές προσπάθειες και αμοιβαίες συναλλαγές, οι υπηρεσίες δεν συντελούν σχεδόν καθόλου στη διαδικασία της συνεργασίας. Επίσης, η συμμετοχή των εξυπηρετούμενων στη διαδικασία της συνεργασίας είναι πολύ μικρή. Τα κίνητρα των υπηρεσιών για συνεργασία δεν σχετίζονται μόνο με τη βελτίωση της κατάστασης της οικογένειας και της κοινότητας ως ζωτικού χώρου της οικογένειας, αλλά και στην αύξηση του κύρους των υπηρεσιών. Γενικά, αυτό που φαίνεται από τα αποτελέσματα των ερωτηματολογίων είναι ότι, τόσο στην Ελλάδα όσο και στη Γερμανία, ο βαθμός ικανοποίησης από τη συνεργασία είναι αρκετά υψηλός, ένα στοιχείο που υποδηλώνει και την ύπαρξη εμπιστοσύνης και αλληλεγγύης μεταξύ των κοινωνικών υπηρεσιών.

Η επιρροή του νομικού πλαισίου στη μορφή συνεργασίας

Λαμβάνοντας υπόψη το αντίστοιχο νομικό πλαίσιο των δύο χωρών, παρατηρείται κάποιος συσχετισμός όσον αφορά τη μορφή συνεργασιών μεταξύ των κοινωνικών υπηρεσιών. Πιο συγκεκριμένα, η επιρροή αυτή είναι ιδιαίτερα ευκρινής στους πρωταγωνιστές, στα περιεχόμενα και μορφές και στις βάσεις της συνεργασίας.

Οι πρωταγωνιστές

Στη Γερμανία, η επικράτηση των Εθελοντικών-Μη Κερδοσκοπικών Οργανώσεων, ως πρωταγωνιστών στο «δίκτυο συνεργασιών», οφείλεται πολύ στην υποστήριξη που οι Οργανώσεις αυτές απολαμβάνουν για την προσφορά κοινωνικών υπηρεσιών, υποστήριξη η οποία απορρέει μέσα από τη λεγόμενη «Αρχή της Αποκέντρωσης» (Sabsidiaritatsprinzip). Επίσης, οι μη Δημόσιες κοινωνικές υπηρεσίες για την οικογένεια λαμβάνουν υλική και άλλου είδους βοήθεια τόσο από τις τοπικές αρχές, όσο και από τα κρατίδια. Στην Ελλάδα, η υποδεέστερη θέση των Εθελοντικών-Μη Κυβερνητικών Οργανώσεων έχει ως συνέπεια την επικράτηση του Δημόσιου Τομέα στο Προνοιακό Σύστημα. Η υποστήριξη των Εθελοντικών-Μη Κυβερνητικών Οργανώσεων από την πλευρά του κράτους ήταν και παραμένει μικρή. Ενώ το σύνολο των Δημόσιων Κοινωνικών Υπηρεσιών είναι θεσμοθετημένο νομικά, οι Εθελοντικές- Μη Κερδοσκοπικές Οργανώσεις πρέπει να περάσουν από μια διαδικασία αναγνώρισης και πιστοποίησης. Επίσης, οι μόνες μη κρατικές υπηρεσίες οι οποίες χρηματοδοτούνται από το κράτος, είναι αυτές που συμμετέχουν στην εφαρμογή των Εθνικών Προγραμμάτων Κοινωνικής Πρόνοιας.

Πυκνότητα

Η σχετικά μικρή πυκνότητα συμμετοχής στο «δίκτυο συνεργασιών» στη Γερμανία, προκαλεί έκπληξη, λαμβάνοντας υπόψη ότι το νομοθετικό πλαίσιο είναι αυτό που καθορίζει τη συνεργασία των Εθελοντικών-Μη Κερδοσκοπικών Οργανισμών και των κρατικών υπηρεσιών, καθώς και το συντονισμό του συνόλου των τοπικών υπηρεσιών. Από την άλλη πλευρά, δεν υπάρχει κάποιο νομικό πλαίσιο το οποίο να ωθεί τις Εθελοντικές Οργανώσεις στη συνεργασία, για την παροχή κοινωνικών υπηρεσιών. Επίσης, προκαλεί έκπληξη και το γεγονός της μεγάλης συχνότητας στο

«δίκτυο συνεργασιών» της Ελλάδας, παρά την πλήρη απουσία ενός αντίστοιχου νομοθετικού πλαισίου που να προβλέπει τη συνεργασία μεταξύ των κρατικών κοινωνικών υπηρεσιών ή μεταξύ των κρατικών και εθελοντικών υπηρεσιών. Στο τοπικό επίπεδο δεν υπάρχει μια ενιαία δομή υποστήριξης και οι δραστηριότητες εξαρτώνται λίγο πολύ από τις προθέσεις της τοπικής διοίκησης.

Το περιεχόμενο και οι μορφές συνεργασίας

Οι μορφές συνεργασίας στο γερμανικό Δήμο παραπέμπουν στην ανταλλαγή απόψεων, στη διεξαγωγή συνεδριάσεων και ομάδων εργασίας, δραστηριότητες οι οποίες υποστηρίζονται από το αντίστοιχο νομικό πλαίσιο. Οι δραστηριότητες αυτές έχουν στόχο την εκπλήρωση των νομικών υποχρεώσεων των κρατικών και των εθελοντικών οργανώσεων και τη δημιουργία ενός κοινού πλαισίου δράσης το οποίο εναρμονίζεται με τη νομοθεσία της χώρας. Κατά συνέπεια, το περιεχόμενο της συνεργασίας περιλαμβάνει την ανταλλαγή πληροφοριών και γνώσης, τη συμμετοχή στη διαδικασία λήψης αποφάσεων και τη συλλογική δράση. Το ελληνικό νομικό πλαίσιο δεν ενισχύει κανένα είδος συνεργασίας ανάμεσα στις κοινωνικές υπηρεσίες και με αυτόν τον τρόπο η διαμόρφωση των συνεργασιών εξαρτάται αποκλειστικά από τις πρωτοβουλίες και από την αλληλεπίδραση των ίδιων των εκπροσώπων των κοινωνικών υπηρεσιών. Το συμπέρασμα που προκύπτει είναι ότι δεν υπάρχουν πολλοί τύποι συνεργασίας, σε μορφή και σε περιεχόμενο ως επί το πλείστον αποτελούνται από την ανταλλαγή πληροφοριών και απόψεων.

Οι βάσεις της συνεργασίας

Η συνεργασία μεταξύ των κοινωνικών υπηρεσιών στη Γερμανία βασίζεται αρκετά σε άτυπες συμφωνίες, αλλά παράλληλα βασίζεται και σε τυπικές συμφωνίες και συμβάσεις οι οποίες ρυθμίζονται νομοθετικά από το Γερμανικό Κώδικα Κοινωνικής Ασφάλισης. Ο Κώδικας αυτός περιγράφει τις συνθήκες κάτω από τις οποίες πρέπει να δημιουργούνται οι συμβατικές σχέσεις μεταξύ αυτών που προσφέρουν κοινωνικές υπηρεσίες στην οικογένεια. Από την άλλη πλευρά, η συνεργασία των κοινωνικών υπηρεσιών στην Ελλάδα βασίζεται πολύ περισσότερο σε άτυπες συμφωνίες. Παρά το γεγονός ότι οι υπηρεσίες σε επίπεδο Δήμου και οι εθελοντικές οργανώσεις έχουν το δικαίωμα σύναψης συμβάσεων με σώματα που είναι υπεύθυνα για την εφαρμογή των Εθνικών Προγραμμάτων Κοινωνικής Πρόνοιας, η συνεργασία και η δημιουργία συμβάσεων σε τοπικό επίπεδο δεν προβλέπεται από το νόμο.

Συμπεράσματα

Όπως αποδεικνύεται από τη μελέτη που πραγματοποιήθηκε στην Ελλάδα και τη Γερμανία, οι μορφές συνεργασίας μεταξύ των κοινωνικών υπηρεσιών δεν εξαρτώνται αποκλειστικά από κανονισμούς που προέρχονται από νομοθετικές ρυθμίσεις. Οι νομοθετικές ρυθμίσεις μπορούν να διαμορφώσουν τη μορφή και το περιεχόμενο των συνεργασιών. Στην περίπτωση της Γερμανίας, το γεγονός ότι η συνεργασία μεταξύ των υπηρεσιών δείχνει μια ποικιλία μορφών και περιεχομένων, δε σημαίνει ότι υπάρχουν πολλές συνδέσεις μεταξύ αυτών ούτε ότι η συνεργασία μεταξύ τους είναι συχνή. Στην Ελλάδα, η συνεργασία έχει ένα χαρακτήρα εθελοντικό, με την έννοια ότι η συνεργασία στηρίζεται σε άτυπες συμφωνίες μεταξύ των προμηθευτών των υπηρεσιών. Η τάση για συνεργασία είναι ισχυρότερη στη δεύτερη περίπτωση, ανεξάρτητα από το αν τα κίνητρα των μερών ωθούνται από αισθήματα αλληλεγγύης ή από προσωπικά συμφέροντα. Στη Γερμανία το μεικτό προνοιακό σύστημα στην παροχή κοινωνικών υπηρεσιών προκαλεί έναν ανταγω-

νισμό μεταξύ των Εθελοντικών-Μη Κερδοσκοπικών Οργανώσεων, με αποτέλεσμα να μειώνεται η τάση για συνεργασία τους. Αντίθετα, στην Ελλάδα, δεν υπάρχει η παράμετρος του ανταγωνισμού, καθώς τα πάντα επικεντρώνονται γύρω από την Κεντρική Κυβέρνηση. Οι Δημόσιοι φορείς όμως έχουν μια κοινή αντίληψη όσον αφορά τον τρόπο εργασίας και τις οργανωτικές διαδικασίες, ώστε να μπορούν να καθιστούν τη συνεργασία ευκολότερη. Ένα ακόμα γεγονός που μπορεί να αποτελεί ανασταλτικό παράγοντα για τη δημιουργία συνεργασιών στη Γερμανία, είναι ότι οι εθελοντικές κοινωνικές υπηρεσίες παρουσιάζουν μια ποικιλία στην οργανωτική δομή τους. Επίσης, η κάθε Εθελοντική-Μη Κερδοσκοπική Οργάνωση μπορεί να αποφασίσει ανεξάρτητα για το είδος των υπηρεσιών που θέλει να παράσχει, με στόχο την ολοκληρωμένη παρέμβαση. Κατά συνέπεια η ανάγκη για συνεργασία είναι μικρότερη. Αντίθετα, στην Ελλάδα οι υπηρεσίες είναι περισσότερο διασκορπισμένες, καθώς δεν υπάρχει σαφώς καθορισμένο πλαίσιο των παρεχόμενων υπηρεσιών. Για αυτό το λόγο η συνεργασία είναι περισσότερο απαραίτητη για μια πιο ολοκληρωμένη παροχή υπηρεσιών. Όσο πιο συχνή και προσωπική είναι αυτή η επαφή μεταξύ των εκπροσώπων των κοινωνικών υπηρεσιών, τόσο περισσότερο ενισχύεται η αμοιβαία συνεργασία και η αλληλεγγύη και σαν συνέπεια, αυξάνονται οι σύνδεσμοι μεταξύ τους. Πιο συγκεκριμένα στην Ελλάδα, το στοιχείο της εμπιστοσύνης είναι απαραίτητο στη διαπροσωπική επικοινωνία και είναι το «κλειδί» για μια επιτυχή συνεργασία. Η παραπάνω πρόταση ενισχύεται από το γεγονός, ότι για τους Έλληνες η έννοια της σχέσης ταυτίζεται περισσότερο με τη «διαπροσωπική» σχέση. Στη Γερμανία, ενώ υπάρχουν οι βάσεις για την καλλιέργεια της εμπιστοσύνης και της αλληλεγγύης, αυτές οι ίδιες δεν υποστηρίζουν τη συχνή επαφή και τη συνεργασία μεταξύ των υπηρεσιών της. Λαμβάνοντας υπόψη ότι οι έννοιες της εμπιστοσύνης και της αλληλεγγύης για τη γερμανική κοινωνία ταυτίζονται με τις διαδικασίες λήψης αποφάσεων και την αυτοδιάθεση των ατόμων, δε μπορεί να υποστηριχθεί ότι η εμπιστοσύνη και η αλληλεγγύη αποτελούν ουσιώδη στοιχεία για συνεργασία. Τέλος, πρέπει να τονιστεί η αναγκαιότητα διεξαγωγής και άλλων ερευνών, ώστε να υπάρξει μια πιο ολοκληρωμένη εικόνα για τη φύση των συνεργασιών που λαμβάνουν χώρα στο πλαίσιο των κοινωνικών υπηρεσιών, τόσο στην Ελλάδα όσο και στη Γερμανία. Παράγοντες όπως η μορφή, η δομή και οι πόροι των οργανώσεων σε συνάρτηση με το πολιτιστικό και το κοινωνικοπολιτικό πλαίσιο, μπορούν να διερευνηθούν, ώστε να αναδυθούν πιο καθαρά οι σχέσεις μεταξύ των παραπάνω και των στάσεων εμπιστοσύνης και αλληλεγγύης. Για αυτό το λόγο κρίνεται αναγκαία και η χρήση ποιοτικών εργαλείων έρευνας, τα οποία επιτρέπουν μια πιο βαθιά μελέτη, με την παρουσίαση και ανάλυση των προσωπικών απόψεων και αντιλήψεων. Εν τούτοις, αυτή η έρευνα μπορεί να θεωρηθεί ένα σημείο εκκίνησης για μια πιο εκτεταμένη έρευνα, αφού κατόρθωσε να παράσχει ορισμένα χρήσιμα αποτελέσματα και να καταλήξει σε κάποιες ουσιώδεις επισημάνσεις.

Βιβλιογραφία

- Albers, G. and Weigel, H.G., (2001). The future of Social Services in Europe. In: Observatory for the Development of Social Services in Europe, ed. *The future of Social Services in Europe*. Seminar documentation, 5 October (2001) Brussels.
- Alfredson, L., Anheier, H. and Kumar, S., (2003). Social Services in Europe: Current Debates and Policy Issues. In: Anheier, H.K. and Kumar, S., eds. *Social Services in Europe – An Annotated Bibliography*. Frankfurt a.M.: Institut für Sozialarbeit und Sozialpädagogik e.V.

- Amitsis, G., (2001). *Organizational and Functional Principles of the Social Welfare System*. Athens: Papazisis (in Greek).
- Anheier, H. K. and Kumar, S., (eds.), (2003). *Social Services in Europe – An Annotated Bibliography*. Frankfurt a. M.: Institut für Sozialarbeit und Sozialpädagogik e.V.
- Bahle, T., (2003). The changing institutionalisation of social services in England and Wales, France and Germany: is the welfare state on the retreat? *Journal of European Social Policy*, 13 (1), pp. 5-20.
- Bierhoff, H. W. and Fetchenhauer, D., (eds.), (2001). *Solidarität*. Opladen: Leske und Budrich.
- BMFSFJ – Bundesministerium für Familie, Senioren, Frauen und Jugend, (2004). *BMFSFJ* [online]. Available : www.bmfsfj.de [Accessed 1 August 2004].
- BMGS – Bundesministerium für Gesundheit und Soziales, (2004). *BMGS* [online]. Available : www.bmgs.bund.de [Accessed 1 August 2004].
- Bode, I. And Evers, A., (2004). From institutional fixation to entrepreneurial mobility? The German third sector and its contemporary challenges. In: Evers, A. and Laville, J.-L., eds. *The Third Sector in Europe*. Cheltenham [etc.]: Edward Elgar.
- Brannon, J. and O'Brien, M., (1996). *Children in Families: Research and Policy*. London [etc.]: Falmer Press.
- Bron, A. and Schemann, M., (eds.), (2001). *Civil Society, Citizenship and Learning*. Münster [etc.]: LIT Verlag.
- Bronstein, L.R., (2003). A Model for Interdisciplinary Collaboration. *Social Work*, 48 (3), pp.297-306.
- Charalambos, A., (2000). *Voluntarism, Solidarity and Democracy*. Athens: Secretariat General of New Generation (in Greek).
- Christoforou, A., (2002). *Social Capital and Economic Growth: The Case of Greece*. Paper prepared for the 1st PhD Symposium on Social Science Research in Greece of the Hellenic Observatory, European Institute, London School of Economics, 21 June 2002.
- Council of Europe, (ed.), (2002). *The Role of Social Services in Sustainable Development*. Strasbourg: Council of Europe Publishing.
- Deutsche Bundesregierung, (2004). *Bundesregierung* [online]. Available: www.bundesregierung.de [Accessed 2 August 2004].
- Dierkes, M., Weiler, H. N. and Berthoin Antal, A., (eds.), (1987). *Comparative Policy Research*. Aldershot [etc.]: Gower.
- Economou, C., (2003). Greece. In: Anheier, H.K. and Kumar, S., eds. *Social Services in Europe – An Annotated Bibliography*. Frankfurt a. M.: Institut für Sozialarbeit und Sozialpädagogik e.V.
- European Social Survey, (2004). *European Social Survey Data* [online]. Available: <http://ess.nsd.uib.no> [Accessed 10 August 2004].
- Evers, A. and Laville, J.-L., (eds.), (2004). *The Third Sector in Europe*. Cheltenham [etc.]: Edward Elgar.
- Farmakopoulou, N., (2002). What Lies Underneath? An Inter-organizational Analysis of Collaboration between Education and Social Work. *British Journal of Social Work*, 32, pp. 1051-1066.

- George, V. and Taylor-Gooby, P., (eds.), (1996). *European Welfare Policy*. Houndmills [etc.]: Macmillan.
- Getimis, P. and Grigoriadou, D., (2002). *The Europeanisation of Urban Governance in Greece: A Dynamic and Contradictory Process*. Paper presented at the EURA conference Urban and Spatial European Policies: Levels of Territorial Government, 18-20 April 2002, Turin.
- Greiffenhagen, M. and Greiffenhagen, S., (1999). *Deutschland und die Zivilgesellschaft* [online]. Available: http://www.lpb.bwue.de/aktuell/bis/3_99/zivil2.htm [Accessed 20 Juli 2004].
- Gudykunst, W.B. and Kim, Y.Y., (1997). *Communicating with Strangers*. New York, N.Y. [etc.]: Mc Graw-Hill.
- Guirdham, M., (1999). *Communicating across Cultures*. Basingstoke [etc.]: Macmillan Business.
- Hegyesi, G., (2003). *From Welfare State to Welfare Society: The Partnership Model*. Inaugural Lecture. Maastricht: Hogeschool Zuyd.
- Hellenic Republic Ministry for Health and Welfare, (2004). *Ministry for Health and Welfare* [online]. Available: <http://www.mohaw.gr/index.html> [Accessed 04 August 2004].
- Hellenic Republic, (2004). *Hellenic Republic* [online]. Available: <http://www.primeminister.gr/gr/> [Accessed 5 August 2004].
- Hofstede, G., (1997). *Cultures and Organizations*. New York [etc.]: Mc Graw-Hill.
- Hofstede, G., (2001). *Culture's Consequences*, 2nd ed. Thousand Oaks, CA : Sage.
- Hondrich, K. O. and Koch-Arzberger, C., (1994). *Solidarität in der modernen Gesellschaft*. Frankfurt am Main: Fischer.
- Hui, C. H., (1988). Measurement of Individualism-Collectivism. *Journal of Research in Personality*, 22, pp.17-36.
- Institut für Sozialarbeit und Sozialpädagogik, (ed.), (2002). *Social Services in Transition. Towards a European Social Services Information System*. Frankfurt: ISS.
- Kim, U., Triandis, H.C., Kagitçibasi, Ç., Choi, S.-C. and Yoon, G., (eds.), (1994). *Individualism and Collectivism*. Thousand Oaks [etc.]: Sage.
- Lilli, W. and Luber, M., (2001). Solidarität aus sozialpsychologischer Sicht. In: Bierhoff, H. W. and Fetchenhauer, P., eds. *Solidarität*. Opladen: Leske und Budrich.
- Lyberaki A. and Paraskevopoulos, C.J., (2002). *Social Capital Measurement in Greece*. Paper presented to the OECD-ONS International Conference on Social Capital Measurement, 25-27 September 2002, London.
- Lyberaki, A. and Tsakalotos, E., (2002). Changing Society without Society: social and institutional constraints to reform in post-1974 Greece. *New Political Economy*.
- Munday, B. and Ely, P., (1996). *Social Care in Europe*. London [etc.]: Prentice Hall.
- Net-Lexikon, (2004). Kooperation [online]. Available : <http://www.net-lexikon.de/Interesse.html> [Accessed 3 April 2004].
- Observatory for the Development of Social Services in Europe, (ed.), (2001). *The Future of Social Services in Europe*. Seminar documentation, 5 October 2001 Brussels.
- Panagiotopoulou, R., (2004). *The Notion of Voluntarism in Modern Greek Society and the Challenge of the Olympic Games*. Paper prepared for the Symposium Volunteers, Global Society and the Olympic Movement, 24th -26th November 1999, Lausanne.

- Papadopoulos, T., (1996). 'Family', State and Social Policy for Children in Greece. In: Brannon, J. and O'Brien, M., eds. *Children in Families: Research and Policy*. London [etc.]: Falmer Press.
- Pfennig, A. and Bahle, T., (2002). Structures of Social Services in Germany. In: Institut für Sozialarbeit und Sozialpädagogik, ed. *Social Services in Transition. Towards a European Social Services Information System*. Frankfurt: ISS.
- Piontkowski, U., Rohmann, A. and Dohmen, U., (1994). *Individualismus-Kolektivismus: Eine Untersuchung in den alten und neuen Bundesländern*. Münster: Westfälische Wilhelms-Universität Münster.
- Przeworski, A., (1987). Methods of Cross-National Research, 1970-83: An Overview. In: Dierkes, M., Weiler, H. N. and Berthoin Antal, A., eds. *Comparative Policy Research*. Aldershot [etc.]: Gower.
- Psomiades, H. J. and Thomadakis, S. B., (eds.), (1993). *Greece, the New Europe and the Changing International Order*. New York: Pella Publishing.
- Putnam, R. D., (2000). *Bowling Alone*. New York [etc.]: Simon and Schuster.
- Schweitzer, J., (1998). *Gelingende Kooperation*. Weinheim [etc.]: Juventa Verlag.
- Smets, P., Wels, H. and van Loon, J., (eds.), (1999). *Trust and Co-operation*. Amsterdam: Het Spinhuis.
- Sozialgesetzbuch, (2004). *Sozialgesetzbuch* [online]. Available: www.sozialgesetzbuch.de [Accessed 1 August 2004].
- Stathopoulos, P., (1999). *Social Welfare*. Athens: Ellin (in Greek).
- Stathopoulos, P., (2000). *Community Work*. Athens: Papazisis (in Greek).
- Thimmel, A., (2003). Germany. In: Anheier, H.K. and Kumar, S., eds. *Social Services in Europe – An Annotated Bibliography*. Frankfurt a. M.: Institut für Sozialarbeit und Sozialpädagogik e.V.
- Triandis, H. C., (1995). *Individualism-Collectivism*. Boulder, CO: Westview.
- Tsoukalas, K., (1993). Greek National Identity in an Integrated Europe and a Changing World Order. In: Psomiades, H. J. and Thomadakis, S. B., eds. *Greece, the New Europe and the Changing International Order*. New York: Pella Publishing.
- Vayas, C., (2000). *The Voluntary Welfare Organizations in Greece*. Paper presented at the Holy Synod of the Church of Greece and Welfare, Athens Conference, 19-20 May 2000, Athens.
- Wels, H. and van Loon, J., (1999). Making Sense of Trust and Co-operation: Theoretical Perspectives. In: Smets, P., Wels, H. and van Loon, J., eds. *Trust and Co-operation*. Amsterdam: Het Spinhuis.